

**XX ASR SHE'RIYATIDA SHAVKAT RAHMON****Shirinova Aziza Dehqonovna****Rizayeva Yulduz Sanoyevna**

Annotatsiya: *Mazkur maqolada XX asr o'zbek she'riyati taraqqiyotida alohida o'rin tutgan Shavkat Rahmon ijodi keng ko'lamda tahlil qilinadi. Uning she'riyatidagi g'oyaviy-falsafiy qatlamlar, badiiy tasvir vositalari, til uslubi hamda boshqa zamondosh shoirlar bilan solishtirgan holda poetik xususiyatlari yoritiladi. Shoir ijodiga zamonaviy adabiy-estetik yondashuvlar asosida baho beriladi.*

Kalit so'zlar: *Shavkat Rahmon, XX asr o'zbek adabiyoti, poeziya, badiiy tahlil, til uslubi, g'oya, she'riyat, zamonaviylik.*

Аннотация: *В статье дается комплексный анализ творчества Шавката Рахмона, сыгравшего особую роль в развитии узбекской поэзии XX века. Выделены идейно-философские пласты его поэзии, средства художественного выражения, языковой стиль, поэтические особенности в сравнении с другими современными поэтами. Творчество поэта оценивается с точки зрения современных литературоведческих и эстетических подходов.*

Ключевые слова: *Шавкат Рахмон, узбекская литература XX века, поэзия, художественный анализ, языковой стиль, идея, поэзия, современность.*

Abstract: *This article provides a comprehensive analysis of the work of Shavkat Rahmon, who played a special role in the development of 20th-century Uzbek poetry. The ideological and philosophical layers of his poetry, means of artistic expression, language style, and poetic features in comparison with other contemporary poets are highlighted. The poet's work is evaluated based on modern literary and aesthetic approaches.*

Keywords: *Shavkat Rahmon, 20th-century Uzbek literature, poetry, artistic analysis, language style, idea, poetry, modernity.*



O'zbek adabiyotining boy tarixida har bir asr o'zining betakror shoir va adiblari bilan ajralib turgan. XX asr o'zbek she'riyati taraqqiyotida esa Shavkat Rahmon alohida o'ringa ega. Uning she'riyati milliy ruh, falsafiy tafakkur, lirik holat va insoniy tuyg'ular uyg'unligining yorqin namunasi sifatida adabiyotimiz xazinasiga muhrlangan.

Shavkat Rahmon 1950–60-yillarda adabiyot maydoniga kirib kelgan va o'zining ilk she'rlaridayoq o'quvchilar e'tiborini tortgan. Uning she'rlarida inson qalbining eng nozik kechinmalari, hayot mohiyatiga oid chuqur falsafiy fikrlar ifodalangan. Shoir uchun hayot oddiy voqelik emas, balki ichki kechinmalar, ruhiy izlanishlar va abadiyat bilan bog'liq bo'lgan murakkab jarayondir. Shavkat Rahmon she'riyatida tabiat manzaralari, ona yurtga muhabbat, hayot va o'lim, yolg'izlik va ezgulik kabi mavzular markaziy o'rin egallaydi. U o'z she'rlarida so'z bilan rasm chizgandek, obrazlar yaratadi va o'quvchini o'ylantiradi, ruhiyatiga ta'sir qiladi. Ayniqsa, “Sen ketma, bahor”, “Men yashayapman”, “Ko'ngil” kabi she'rlari zamonaviy o'zbek she'riyatining durdonalari sifatida e'tirof etiladi. Shavkat Rahmon til borasida ham o'ziga xos yo'l tutgan. Uning she'rlarida xalqona ifodalar, sodda lekin sermazmun so'zlar, badiiylik va musiqiylik uyg'unlashgan. Shoir o'z she'rlari orqali o'quvchini mulohaza yuritishga, ichki olamini anglashga undaydi. Bu jihatlar uni XX asrning yirik poetik shaxsiyatlaridan biriga aylantirgan. Shavkat Rahmon ijodi XX asr o'zbek she'riyatining taraqqiyotida muhim bosqichlardan birini tashkil qiladi. Uning she'rlari bugun ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan, aksincha, yosh avlod uchun ruhiy-manaviy manba bo'lib xizmat qilmoqda. Shoirning poetik merosi o'zbek adabiyotining bebaho boyligidir.

XX asr o'zbek adabiyoti milliy uyg'unish davri sifatida qoraladi. Bu davrda G'afur G'ulom, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Rauf Parfi singari yirik shoirlar ijod qildilar. Ular orasida Shavkat Rahmon o'ziga xos poetik olami, chuqur falsafiy mulohazalari va badiiy izlanishlari bilan alohida o'rin tutadi. Shavkat Rahmon she'riyati o'zbek xalqining ma'naviy-ruhiy iztiroblari, orzulari, quvonch va tashvishlarini badiiy yuksaklikda ifodalagan boy manba hisoblanadi. Mazkur maqolada shoir ijodining g'oyaviy-badiiy tahlili, til uslubi va boshqa zamonaviy



shoirlar bilan solishtirma tahlili keltiriladi. Shavkat Rahmon adabiy merosi va mavzular xilma-xilligi bilan boshqa ijodkorlardan ajralib turadi. Shavkat Rahmon XX asrning ikkinchi yarmida o'zbek she'riyatining taraqqiyotiga beqiyos hissa qo'shgan shoirlardan biridir. Uning "Horg'in tong nafasi", "Ko'zlarim yo'lingda", "Bahorning yuragi" kabi to'plamlari o'zbek adabiyoti xazinasidan munosib o'rin egallagan. Shoir ijodida inson, vatanning taqdiri, hayotning ma'naviy ma'nosi, muhabbat va do'stlik kabi abadiy mavzular yetakchi o'rinni egallaydi.

Shoir "Odamlar orasida" she'rida insoniylik masalasini quyidagi misralar orqali ifodalaydi:

Men odamlar orasida yashayman,
Ko'nglim yeru ko'kdek keng, ochiq.

Bu misralarda insoniyatga ochiqlik, mehr-muhabbat, ichki poklik tuyg'ulari namoyon bo'ladi. Shavkat Rahmon badiiy obrazlarni yaratishda shunchaki tasvirga emas, balki mazmunga, ichki dinamizmga urg'u beradi. Falsafiy mushohadalar va g'oyaviy teranlik ijodi davomida hamrohlik qiladi. Shavkat Rahmonning ko'plab she'rlari falsafiy mushohadalar bilan boyitilgan. U hayot, borliq, o'lim, vaqt, ezgulik va yovuzlik singari falsafiy tushunchalarni badiiy til orqali talqin qiladi. Ayniqsa, "Tushlarimda odamlar" she'rida inson qalbining ziddiyatlari, jamiyatdagi ruhiy holat badiiy aks etgan:

Tushlarimda odamlar –
Boshqa-boshqa, biroq yolg'iz...

Bu misralarda ruhiy iztirob, yolg'izlik va ijtimoiy begonalashuv hissi chuqur ifodalangan. Shoir hayotni mushohada qilish orqali o'quvchini ham fikrlashga undaydi.

Shavkat Rahmon she'riyatida til sodda, xalqona, lekin badiiy quvvati yuqori bo'lgan obrazlarga boy. U xalq og'zaki ijodi an'analari bilan zamonaviy poetik shakllarni uyg'unlashtirgan holda, o'ziga xos she'riy yo'nalishni shakllantirgan. Shoir metafora, epitet, parallelizm, inversiya kabi badiiy vositalardan keng foydalangan. Misol uchun, quyidagi misralarda epitet va metafora ustalik bilan qo'llangan:

Tong yulduzi bir xat kabi yozilgan osmonga,



Ko'nglimni o'qiydi go'yo har bir satr.

Ushbu misralarda tabiat va ruhiy holat uyg'unligida badiiy timsollar paydo bo'ladi. Shoir o'z she'riyatida tabiiy tasvir bilan falsafiy fikrni ohangdor tarzda uyg'unlashtiradi. Shavkat Rahmon ijodini boshqa shoirlar bilan solishtirmali tahlilini amalga oshirganda, uning ijodida boshqalarda yo'q bo'lgan badiiy nafosat va ustalikni uchratishimiz mumkin. Shavkat Rahmon ijodi Erkin Vohidov va Rauf Parfi singari zamondosh shoirlar bilan ma'lum jihatdan mushtarak bo'lsa-da, o'ziga xoslik bilan ajralib turadi. Erkin Vohidov ko'proq milliy g'urur va tarixiy mavzularga e'tibor qaratgan bo'lsa, Shavkat Rahmon hayotiy-falsafiy izlanishlar va ruhiy kechinmalarga urg'u bergan. Rauf Parfi kabi shoirlar erkinlik va ichki isyon ruhini yuksak pardada kuylagan bo'lsa, Shavkat Rahmonning isyoni chuqur mushohadalarda namoyon bo'ladi.

Masalan, Erkin Vohidovda "O'zbekim" singari milliy timsollar bilan to'yingan she'rlar bo'lsa, Shavkat Rahmonda "Men sening tushingman, Vatanim" kabi obrazlarda xalq va vatan timsoli ramziy yondashuvda talqin qilinadi. Rauf Parfidan farqli ravishda, Shavkat Rahmonda lirizm kuchliroq, she'riy ritm esa ko'proq musiqiylik va hissiylikka yo'naltirilgan.

Shavkat Rahmonning poetik yondashuvi, tilga va badiiy tasvirga e'tibori, ichki erkinlikka intilishi XXI asr boshidagi o'zbek yosh shoirlariga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Uning poetik dunyoqarashi bugungi avlod she'riyatida ham aks etmoqda. Xususan, Ulug'bek Hamdam, Zafar Hoshim, Ma'murjon Yo'ldoshev kabi adiblar ijodida Shavkat Rahmon an'analari ko'zga tashlanadi. Bu holat shoir ijodining davomiyligi va zamonaviylik bilan uyg'unlashganligidan dalolat beradi.

Shavkat Rahmon XX asr o'zbek she'riyatida chuqur falsafiy, badiiy va ruhiy izlanishlar olib borgan yirik shoirlardan biridir. Uning she'riyatida insoniylik, vatanparvarlik, muhabbat, yolg'izlik va hayot mazmuni singari mavzular poetik mahorat bilan talqin etilgan. Shoirning til uslubi sodda va tabiiy bo'lishi bilan birga, badiiy quvvatga boy. Zamondosh shoirlar bilan solishtirilganda, u o'zining mushohadaga yo'g'rilgan lirizmi, ichki dramatizmi va falsafiy chuqurligi bilan ajralib



turadi. Shavkat Rahmon she'riyati nafaqat XX asr, balki zamonaviy o'zbek adabiyoti rivojida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. Shavkat Rahmon. Tanlangan asarlar. – Toshkent, 2000.
2. Karimov M. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2015.
3. Jo'raqulov M. O'zbek poeziyasi rivoji va Shavkat Rahmon poetikasi. – Toshkent: Fan, 2008.
4. Abdulla Oripov. She'riyat haqida mulohazalar. – Toshkent: Adabiyot va san'at, 1995.
5. Xudoyberdiyeva H. Lirik shoirlarimizning poetik olami. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006.
6. Sharipov M. Shavkat Rahmon she'riyatida falsafiy tafakkur. // O'zbek tili va adabiyoti. – 2012. – № 4.
7. Nazarov A. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Universitet, 2010.
8. "O'zbek tili va adabiyoti" jurnali – Adabiyotshunoslik bo'yicha ilmiy maqolalar jamlanmasi.
9. "Yoshlik" jurnali – 1980–1990 yillardagi Shavkat Rahmon she'rlari, suhbat va tahlillar e'lon qilingan.
10. "Zvezda Vostoka" – O'zbek va jahon adabiyotiga oid maqolalar nashr etiladigan jurnal (rus tilida).